

Самуел Леви

Идентичност и интеграция

САМУЕЛ ЛЕВИ

Фондация “ЛИБЕРАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ”

ИДЕНТИЧНОСТ И ИНТЕГРАЦИЯ

ИДЕНТИЧНОСТ И ИНТЕГРАЦИЯ

© Самуел Леви, автор

© Найден Найденов, дизайн корица

© Лена Милева, предпечат

© Амадеус Принт

София, 2019

ISBN: 978-954-9897-51-7

САМУЕЛ ЛЕВИ

ИДЕНТИЧНОСТ И ИНТЕГРАЦИЯ

Амадеус Принт
София, 2019

Формирането на която и да е общност била тя професионална, етническа или културна, се гради на общи съпреживявания (празници, обичаи и ритуали), възвеличаващи определени исторически събития ключови за общността. Създадените от историческите събития легенди и митове (прекроени съобразно общността в героични първообрази) формират културната среда оформяща идентичността. В това отношение изключени няма за която и да е идентичност. Така едно и също събитие в две различни общности (идентичности) има диаметрално противоположна нарация. Особено там, където границите между отделните общности (идентичности) са почти размити, или трудно различими, както е на Балканите тази специфика е практика. Така могат на разстояние от стотина километра да се чуват едни и същи събития като изключително героични или дълбоко трагични. Или тотално преобръщане на миналата реалност в квази такава. Там, където съпреживяната история отстъпва или е твърде кратка, за да бъде героизирана, се запълва от патриотични настроения, обединени около малкото съпреживени събития или измислени такива. Така например се формира съмосъзнанието на САЩ, разностранно етнически и религиозно, но обединено около славата на Америка (американската мечта).

Сега на Балканите се формира нова етническа общност – македонската. Можем да бъдем убедени, че тук, където е точно обратното – историята е повече от колкото общностите могат да понесат, тя бива прекроена и поднесена така, че да възвеличава определено национално начало (дори изначалие) и величие над останалите общности. И това е нормално, така се формира едно самосъзнание, достъпно за всеки член на общността, колкото и ограничени да са му интелектуалните способности. Това е механизмът за форми-

ране на общностна идентичност. Формирането на това национално самосъзнание ще изисква единение на вяра (религиозна принадлежност) и вкарването ѝ в обредната празничност на общността. Дори нещо повече – изисква се и вкарването на тези елементи като изначални и основополагащи в основните закони на страната. Като тези елементи се запазват и дори стават доминиращи, въпреки секуларизацията на държава и религия, и отделянето на родовите общности в националната организация. Това е в същност принципа на формиране на идентичностите – били те вътрешни или външни – различаване (разграничаване) и идентифициране. Всяка идентичност се оформя около определени рамки, а именно - митологични, културни, езикови, религиозни ядра. Тези ядра съдържат в себе си и своеобразния “генетичен” код на родовата, националната, обредната и религиозната идентичност на индивида. По тези идентичности той се социализира и самоопределя. По тях той се реализира или изолира. Без тяхното припознаване участието на личността във въпросната общност е невъзможно.

Т.е. – самият смисъл на идентичностите изисква разграничаване от останалите – чуждите (другостта) и идентифициране със своите. От тук и сериозният проблем за границите на идентичностите. Къде точно свършва „своята“ и къде точно започва „чуждата“ идентичност. Това е еднакво валидно и за вътрешната (родовата) и за външната (националната) идентичност. Къде точно свършва вътрешната идентичност на ниво род – до втори братовчед или до четвърти, девера от рода ли е, или не е и т.н. Омъжената дъщеря от чий род е – от този на баща си, или от другия – на съпруга си. В повечето традиционни култури, приемани като първични, определящо е мъжкото начало. Т.е. – всички снахи идват в новия си род като „чужди“, със съзнанието че трябва да станат свои. Бракът е фактически раздяла с рода на булката и влизането ѝ в нов. Тя трябва да придобие идентичност-

та на свекървата, нейните социокултурни измерения, нейните примери за следване, нейните маниери на ред и общение. Тя (свекървата) от своя страна, също е дошла като чужда, но вече е инициализирана като своя до такава степен, че е вече модел за подражание.

Самият процес на инициацията е всъщност добиване на нова социално по-висока идентичност. Очевидно е че дори и вътрешната идентичност, с цялата си консервативност, предполага в известна степен и включване на чуждото. Тогава националната идентификация, особено в рамките на формирането на националното съзнание, става главното и определящото, което „подтиска“ (оставя на втори план) родовата идентичност. Ето един български пример – Стефан Веркович е от Босна, а Раковски - от Котел, но това вече няма значение при формирането на общия им национален идентификационен белег, въпреки че единият е работил в пределите на днешна Гърция (Веркович), а другият - на територията на днешна Румъния и Сърбия (Раковски) - т.е. - в двата противоположни края на формирането на българската национална идентичност. Пак в рамките на идентификационните белези следва да се отбележи и още една друга съществена разлика - Веркович е католик, а Раковски - източноправославен християнин, което, както се вижда с нищо не променя нещата. Въпреки че Веркович е възпитаван от францисканци, а Раковски - от гърци (все от „други“). Очевидно тук родовата идентификация е качена на по-високо ниво, така че да побира различни родови и религиозни идентичности.

Това, което се отнася за вътрешната идентичност в същата степен важи и за външната (националната). Разликата между „чуждото“ и „своето“ е трудно разграничима – българи и македонци втори братовчеди ли са, ако приемем традиционните родови отношения,

или четвърти, въпрос на който няма отговор, а и няма как да има. Те свои ли са, или са чужди, те какви са? Това обяснява и позицията за спецификата на етнокултурните граници на Балканите, а и не само там. Те са пределно размити. Но в същото положение са Швейцария, Белгия, Естония, Финландия (фини и шведи) и т.н. Съответно появата на явлението „снаха“ (своечужд) от вътрешната идентичност във външната идентичност също е познато. Нещо повече, то е социална практика. Така във външната идентичност има едно предпоставено условие – тя трябва да включва всички елементи, съществуващи в границите на нейната географска територия, различни родови култури, различни етнически, езикови или религиозни практики. Или накратко казано – всички своечужди. Инак тя не може да функционира пълноценно.

Социалният психолог Иван Хаджийски дава един много показателен пример за границата между свое и чуждо в идентичността. Основната битка между две съседни села, с един език, една вяра, еднакви празници и традиции, еднакъв модел на обличане, е бил в това, къде точно е мястото на джоба на женската престилка. От дясно или от ляво. За това, по негово свидетелство, са се водили множество междуселски битки. Просто това е бил единствения идентификационен показател за идентичността на двете села. И всяко от селата си я отстоявала тази разлика като демаркационна линия между свое и чуждо. Външната идентичност трябва да обедини тези две (а и много други, значително по-големи) различия като обяви за присъщо свои, на малко по-високо ниво. В името на общата история (митология), в името на своя героика, да включи всички вътрешни идентичности, независимо от големината им под един общ свой етнокултурен модел. Това ще рече да включи и най-малката идентичност, като е в случая с мястото на джоба на женската престилка, като своя социокултурна специфика и да се представя с нея, а не да я отрича. Външната идентичност

следователно е много по-обтекаема от вътрешната. Тя може и трябва да побира всички различия, като обединява на едно по-високо ниво. Да обединява на базата на обща преживяна история и общо създадена история и митология, със своя обща за всички вътрешни идентичности героика.

В някои случаи вътрешната идентичност е определяща и генерираща външната идентичност. Така например при създаването на Саудитска Арабия, заемаща огромна част от Арабския полуостров Абдул Азис бин Сауд налага идентичността на своя род като определяща за страната. Това става през 1932 година, но е в сила и до днес. Вътрешната идентичност на рода Сауд дава името на държавата, налага нова вътрешна идентичност на близо 40 бедуински племена. И до днес Саудитска Арабия има крал, министър-председател, главен съдя, главнокомандващ в лицето на сина на Абдула Абдула бин Абдул Азис ал Сауд. Съответно всички членове на министерския съвет са от рода ал Сауд и само те могат да заемат тези постове. Така вътрешната идентичност на един род е наложена като външна идентичност на една от големите страни в света (над 2 млн. кв. км. площ). По принцип такова налагане на вътрешната идентичност като структуроопределяща външна идентичност се квалифицира като диктатура и винаги е свързано с огромни проблеми при възможностите за използване на човешките права. Подобна унификация на вътрешна и външна идентичност всъщност е желанието на всеки диктатор. В случая личността на Абдул Азис ал Сауд се митологизира и измества необходимостта от обединяваща фигура на национално ниво, която да обединява различни идентичности. Обратното е правило в демократичните страни. Митологизират се личности, обединяващи и побиращи всички вътрешни идентичности в страната.

Точно такава е причината за митологизацията на образа на Васил Левски у нас – той е обединяващата фигура, събираща всеобщото признание на всички вътрешни идентичности, независимо от различията между тях. В Италия еднакво се възхищават на Джузепе Гарибалди (заклет републиканец) и крал Виктор Емануел II, точно защото са обединители, а не заради идейните им, социални, културни и политически различия, дори несъвместимости. В САЩ такава личност е Ейбрахам Линкълн, не само защото се бори против робството, а защото обединява афроамериканци и американци (расово, културно и езиково различни). Очевидно е, че външната идентичност първо и преди всичко следва да се гради на принципа на възможно по-широко обединение около такава фигура (такъв мит), която да включва в себе си (или да обединява около себе си) различните вътрешни идентичности, съществуващи на тази територия. Това наподобява донякъде принципа на матрешките – вътре във всяка има друга по-малка и т.н. И при това да е достатъчно обемна, че да побира всичките.

По принцип такъв тип идентичност се заражда след Ренесанса в Западна Европа (от втората половина на 18 и началото на 19 век), когато разпилените градове-държави и разпадналите се империи се обединяват в по-големи образования. Там процесът на обединяване изисква припознаване на едни и същи исторически събития като героични и митологични. Такъв процес тече и в Италия (особено след разпада на Папската държава), и в Австроунгария и в Германия. На Балканите обаче разпадането на Османската империя предполага точно обратния процес – на оразличаване. На добиване на собствена идентичност, чрез припознаване на исторически събития, предшествали времето на Османската империя. Гърците я търсят в минойската епоха, албанците – с времето на Илирия. За сърбите създаването на собствена външна идентичност се свързва с кралство

Рашка от времето на великия жупан Стефан Немания (12 век). С румънците е по-сложно. Историята на румънците до и през средновековието е изпълнена за румънските историци с противоречия и неясноти, защото обратното би означавало да признаят, исторически установения факт, че в античността „румънски етнос“ не съществува, а след 681 г. територията и населението на днешна Румъния е неразделна част от Първото и Второто българско царство попадали за кратко или по-дълго под печенежко, унгарско, куманско или друго господство във времето когато българската държава е била унищожавана или се е разпадала и е била слаба. Официално тя обаче се свързва с Дакия.

Т.е. – на Балканите създаването на външната идентичност е процес на разделяне, на обособяване, на илюзии и на противопоставяне на своите-чужди в рамките на Османската империя. Тук следва за поясним – своите чужди е название за общностите от други етноси и религии, живеещи традиционно в рамките на новата нация. А поради относително свободното придвижване на хора в рамките на империята, то такива има из целия Балкански полуостров, а и из цялата Османска империя. Така свое-чуждото става част от новото държавно образование, въпреки че съхранява вътрешната си идентичност, докато придобива нова външна такава. И това съвсем не е безконфликтен процес. Точно обратното. Създават се обособени региони, които често се противопоставят. Много пъти и чрез военни действия. Двете Балканска и Междусъюзническа войни (1912-1913 година) са свидетелство за тези процеси. Това беше и проблемът, който доведе до войните от времето при разпадането на бивша Югославия (1992 до 2006 година).

Създаването на нова външна идентичност в съседна Северна Македония е процес който със сигурност

ще доведе до конфликтни точки с външните идентичности на съседите на новата държава – Сърбия, България, Гърция и Албания. Проблемът е че Македонска държава в древността не е имало и присламчването им като наследници на държавата на Александър Македонски доведе до тежки международни проблеми около признаването ѝ като държавна организация. В този смисъл подписването на Преспанското споразумение реши частично проблемите с Гърция, но остави въпроса за придобиването на собствена историческа идентичност, безкрайно нужна на новата държава Северна Македония. При вече разпределената (по-точно – разделената) история и митология, и създадена на тази основа външна идентичност на съседните ѝ страни, това е сложен проблем. И той със сигурност ще породя поредица от конфликти за външната ѝ идентичност, които можем да очакваме в близкото бъдеще.

Факт е че на Балканите в значителна степен “изтъняват” границите между отделните етнически групи - на базата на общото продължително живеене в рамките на Османската империя и сравнително по-свободното движение на капитали, стоки и хора в рамките на тогавашните ѝ граници. Това позволява и по-сериозно културно взаимопроникване между отделните етнически и конфесионални общности, каквото е взаимстването на културни традиции например. Независимо от това всяка национална група запазва своята строга йерархия от архетипове (основните си културни ценности), които оформят нейната идентичност. Нещо повече, въпреки че те постоянно комуникират и обменят информация помежду си, в плана на националната си идентификация, особено през периода на формирането на изпълването със съдържание на понятието нация през 19 век, води до идеализирането на “своите” и съответно - приписването на всички възможни негативи на “чуждите”. При това всичко става пак в рамките на общото живеене.

Търсенето на „корена на нацията“ създава своеобразна система от митологии, които подменят реалността. Типичен пример е митът за Крали Марко (истинско име – Марко Мънявчевич, познат под имената Марко Кралевити, Марко Кралевич или Крале Марко, според сърбите е сърбин, според македонците е македонец, според българите българин и според румънците – румънец, съответно има и има и четири родни места). Исторически факт е, че той е васал на султана на Османската империя, но според митологиите на тези народи – той води война срещу османците (воюва с Муса Кесаджия, с момче Горолемче, освобождава седем синджира роби). Историческият факт - убит е в битката при Ровине, където се бие като васал на страната на османските турци срещу влашкия войвода Мирчо Стария. Така се създава своеобразна митология на оразличаване, противна на историческите факти, но необходима за външната идентификация. Тези митология функционира по особен антиисторичен начин, но крайната цел е утвърждаване на националното превъзходство над „другостта“, дори и тогава, когато тя е своя. Така започва една бясна надпревара във фалшификациите на историята на балканските народи през 19 век. Формират се своеобразни квазинаучни мистификации, които създават доста проблеми в по-късно време. Типичен пример е „Веда Словена“ на Стефан Веркович, който утвърждава българите като носители на култура много по-древна от християнството. Тезата вероятно е рефлекс от твърденията на Георги Сава Раковски, който приема че българите са древните носители на санскрит. Тази теза има и до днес сериозни поддръжници в България, Сърбия и Русия.

Тези исторически и политически мистификации работят и до днес и създават сериозни противопоставяния, базирани на търсене на „по-висша“ външна

идентичност. В сегашно време проблемът на Каталуния е тъкмо такъв. Пробутва са мистификацията, че богатата Каталуния изхранва бедните Андалузия, Мурсия и видетели, ако си останели сами са щели да са много, ама много богати. Но „другостта“ на „своите-чужди“ ги дърпала назад. До голяма степен и проблемът „брекзит“ се дължи на същия феномен. Величието на Великобритания е първенстващо и културно и икономическо и политическо отношение и не бива да дърпано назад от „опашката“ Европейски съюз, представлявана от румънци и българи („чуждите чужди“). Съответно определя шотландците като „фашистка измет“ (т.е. „своите-чужди“). Фактите обаче показват точно обратното. Само за една година (2018) паундът загуби 17% от стойността си, като икономистите предричат с края на „брекзит“ паундът и доларът да са най-вероятно на една цена.

Същото се отнася и за афиширания напоследък слоган: „Европа на нациите“, т.е. – на националното оразличаване, а не на европейското обединяване. Митът за националното величие на една нация и нейното превъзходство пред другите (всички останали) беше добра основа за формиране на външната идентичност, която трябваше по някакъв начин да надгради вътрешната с цената на една илюзорна квазиистория (по-скоро митология), в името на общото единение на нацията, поради спецификата на вътрешната идентичност. Но 19 век не е 21 век. Съответно и взаимозависимостите между народите (външните идентичности) стават много по-силни.

Вътрешната идентичност е по-устойчива (онаследена по рождение), но лесно нараняема категория. По принцип тя е даденост, формирана от най-тесния кръг на рода. Тя носи паметта за героите-прадеди, за историята на фамилията, за вярата, традициите, обичаите и езика. Формира се в семейната (родствената) среда. Ерго – тази идентичност е относително по-неизменни и по-устойчиви стойности в повечето случаи и в значител-

но много по-редки случаи изменчива. Такава промяна се приема като отрицание на род и роднини, на личната предистория на личността. Човек се ражда като част от родителите си и носи всички техни белези. Типичен е случая с библейските разкази за Исус Христос. Той е роден евреин, не отрича рода си, традициите и обичаите, а само религиозната им идентичност. Така теолозите влизат в сложен режим на обяснение дали новата религиозна идентичност на сина ѝ е променила идентичността на Богородица (Дева Мария, Светата майка) и на другите ѝ синове. Очевидно че вътрешната идентичност като първична е и базова, така че засягането ѝ в някаква степен е причина за сериозни колизии. В този смисъл надстройването ѝ с външна идентичност трябва да е такова, че да я побира изцяло, при това всички идентичности в групата (нацията) с всичките ѝ специфики.

Външната идентичност е по-динамична, докато вътрешната е относително по-статична. Така формираните две идентичности – вътрешна и външна и могат да са дихотомични. Т.е. – да не бъдат единно класифицирани и от същия ред. Това често е причина за конфликти, породени от социални разминавания. По принцип противопоставянето между двете идентичности се получава само там, където по-голямата матрошка не иска да събере целия обем на по-малката. Или външната (националната) идентичност не иска да признае или помири съществуването на различията във вътрешната (родова) идентичност. Става въпрос за хора, чиято езикова, религиозна и културна характеристика не съвпада с тази на основната маса, преобладаваща в социалната среда, в която се формира външната идентичност (т.н. „своите-чужди“). Тогава трябва да се създаде такава външна идентичност, която да побира всички вътрешна идентичности. А това често е

проблем и в съвременния свят.

В българската конституция, приета преди само 20 години има текст, указващ, че България е православна държава, без да си дава сметка, че мюсюлманите са над 12%, а католиците – близо 3%. И това създава проблем – не можем да говорим за една общност, каквато е държавната, но едновременно с това да прокарваме разделителни линии между отделните нейни части. Така се създава условия за разминаване на вътрешна и външна религиозна идентичност. Ти си мюсюлманин, евреин, или будист, протестант, православен, или мормон, но живееш в страна предимно да речем католическа. Така се оказва чужд сред свои – съответната общност те приема лично, но не като идентичност към общото, а нещо като свой, но не съвсем, чужд, но не съвсем. Категорията съществува в повечето европейски страни (изключвам Норвегия, въпреки че и там се появяват такива наченки). Така е в Белгия, в Германия, в Испания, в Италия, в Албания и във всички страни на Балканите.

Създава се особена категория на своите чужди. Такова е положението на българите в Сърбия, на турците в Германия (и в България), на китайците в Унгария, на ромите в Европа, на мюсюлманите във Франция. Повечето от тях са част от многовековна история (особено на Балканите), но тази специфика се запазва. Роден си като мюсюлманин, вярваш в исляма, но живееш в страна, която се самоопределя като католическа или православна, или обратното – ти си християнин, православен българин, но живееш в страна, която се определя като мюсюлманска – например Албания.

Вродената идентичност – онаследена като родова памет влиза в конфликт с държавната (външната) идентичност. Имаме една външна показност и друга – вътрешна убеденост. Противостоенето на двете идентичности би могло да се възприеме като шизофренно, но това

състояние на непримирим конфликт може да се ескалира чрез външни главно религиозни или политически средства – промяна в законите например. Външното натоварване на противопоставянето на двете идентичности е особено опасно, но за съжаление твърде често се експлоатира. Резултатите винаги са негативни – и за личностите и за обществото.

През 1492 година, кралят на Испания Фердинанд II и кралица Изабела Католическа подписват декрет, според който некатолиците трябва да напуснат страната, или да станат католици. Всичко това е продиктувано не толкова само от личните убеждения на кралицата и краля, а и от особено силния натиск наложен от Ватикана. Резултатът – процъфтяваща Андалузия, център на особено развито модерно за времето си мислене и в научно и в културно и в икономическо отношение се превръща в западаща провинция на Испания. Изгонени са маврите и евреите, а онези, които се покръстват – т.н. марани, започват да бъдат преследвани за това доколко и как съблюдают католическите традиции и дали тайно не практикуват традиционните си езикови, културни и религиозни практики. Испанската инквизиция има особено много работа. На практика останалите в Испания марани са избити, заради съмнения че изповядват тайно старата си религия. Това по никакъв начин не отстрани дихотомията у оцелелите марани. Те не станаха по-християни или по-испанци.

По време на Втората световна война евреи и роми са ликвидирани като „непълноценни издънки на човешката раса”. Резултатът – 6 милиона убити. Арийската раса така и не процъфтява, независимо от усилията на държавната машина на Третия райх. В по-ново време в България се прокарва закон за вероизповеданията, според който малките религиозни общности например юдейската, няма да получават подкрепа от държава-

та. Очевидно е, че въпреки секуларизацията религия и държава дори в развитите демокрации не са скъсали напълно. Сериозна предпоставка за ескалиране на тази двойственост. Личността се чувства под двойна преса усилването на натиска на едната страна, води до усилване на натиска от другата страна и резултатът е - радикализация.

Точно такава ситуация бе създадена в България през периода 1964-1989 година. Формирането на наложената силово идея за „единна българска нация” като това се налагаше и като външна и като вътрешна идентичност на личността. Поредица от действия – смяна на именната система, отказ от традиционни обредни практики, забрана за ползване на майчин език доведоха до резултат – драматичен процес на инфлация, практически държавен фалит и изправянето на страната пред гражданска война. От България бяха на практика изгонени 300 000 етнически турци (мюсюлмани), а цели региони бяха обезлюдени. Последиците - без съмнение през този период започна и радикализацията на част от това население. Случиха се и няколко (някои от тях провокирани от властите) атентата. Противостоенето между турци-българи, мюсюлмани-християни достигна точката на кипене. Само ролята на ДПС и на Ахмед Доган предотвратиха това, което се случи десет години по-късно в съседна Югославия на Слободан Милошевич, довела до гражданска война, разпадането на държавността и потушена с военни средства от страните на НАТО. Противопоставянето на двете идентичности, преднамерено или катализирано, води до опасни последици с огромно политическо и икономическо значение не само за една група, а за цели страни и народи.

Несъмнено светът и по-специално Европа не извлече своите исторически поуки. Събитията във Франция и зачестилите атентати на радикализирани мюсюлмани са до голяма степен плод на системното налагано от дър-

жавата поведение на незачитане и пренебрегване на вътрешната идентичност на хората, дошли от бившите колониални държави на Франция – главно Алжир. Преди да започнат атентатите бяха карикатурите срещу основни атрибути от вътрешната ценностна система на мюсюлманите – спомнете си добре карикатурите в „Шарли ебдо” и подигравателните тестове към мюсюлманските традиции и обичаи. Като властимащите не порицаха тези прояви те по някакъв начин се солидаризираха с тях, поне така то приеха хората с различна вътрешна идентичност.

Т.е. - презирането (или съзнателно дискредитиране) на вътрешната идентичност и противопоставянето ѝ на външната влияе тежко върху психиката на всеки един член на това общество и той приема обидата не към конкретния обект (Мохамед, Буда, Йехова и т.н.), а като гавра със собствената му родова памет, с прадедите му, с най-съкровениите родови понятия, които формално не се появяват във външната идентичност. Факт е, че във Франция това ескалира във второто и трето поколение преселници от Северна Африка, които са родени, живели и учили във Франция, но са запазили родовата си идентичност непокътната. А нима българските турци не са десет поколения назад все родени в България? И те са запазили родовата идентичност, което говори, че насилствената ѝ подмяна е невъзможна, а подмяната ѝ като вътрешна потребност на личността е пренебрежимо рядко като факт.

В Германия има данък за църквата, но го плащат и мюсюлманите, въпреки че те не принадлежат към никоя енория. В Германия има сериозни проблеми с бежанците. На тях няма как да им бъде налаган данък към общност към която не принадлежат. Въпросът е, че това са фактори, които са особено важни и би следвало да са обица на ухото на всеки европейец. Налага-

нето на това противостоене, което започна още в началото на 21 век (атентата в САЩ и трагедията, разиграла се в търговския център със събарянето на двете кули) става основния проблем на новия век. И причина да се налага все по-настъпателно позицията, че мултикултурализмът е мъртъв. Приемам, че действително е мъртъв, но не от „старост“ (неефективност, в което беше обвинен), а от съзнателното му и целенасочено убийство тъкмо чрез активното степенуване на вътрешните идентичности като по-ценни и не толкова ценни, като по-културни и не толкова, като по-модерни и по-ретроградни.

Причината за този процес е в безпаметността към историята. Никой не отрича факта, че основните причини за двете световни войни бяха в същността си националистическите подбуди на някой народ, възприел се за по-качествен от другия. Никой не отрича че в основата на повечето средновековни войни са били опит за налагане на определена религия и култура като доминиращи, защото едната превъзхождала другата. Още по-близо – двете Балкански войни не бяха ли в основата си първата – религиозна, втората – етническа, основани не за постигане на свобода и независимост, а на базата на фаворизиране определена група (народ) спрямо друг такъв.

Така погледнато в основата на войните е налагане на доминация на една култура над друга култура и опит за унищожаване на възприеманата за по-слабата и по-негодната. В по-общ, а и в частен порядък, причината е една и съща – доказване на превъзходство чрез насилие. За това мултикултурализмът трябваше да бъде убит. Въпросът е дали може без него. И дали вината е наистина в религиозните, езиковите, културните и други различия. Да припомним, че трите основни религии имат общ произход.

Разликата между християнството и юдейството е в това дали се е родил Месията или още не е. Разликата

между християнството и мюсюлманството най-общо е в това кой е и как се казва Месията. Инак нарацията и на трите Свещени книги е една и съща и като събитийност и като факти. Тогава остава проблемът да е в религиозните практики. Основната теза, е че християнството е по-толерантно като религиозна практика от мюсюлманството. Това твърдение не издържа историческа проверка. Опитите на множеството кръстоносни походи са за завладяване на Ерусалим. Който по начало е базисен център и за трите религии. Инквизицията не е юдейска или мюсюлманка приумица. Говорихме за Андалузия, в която през времето на властване на мюсюлманите-маври – там паралелно се развиват и трите култури. По-късно в Османската империя различните религии и етноси са много по-малко преследвани, отколкото по същото време в Западна Европа, където католицизмът преследва всеки не католик. Ами войната срещу реформаторите – по принцип едноверци и от една националност с католиците. Това не беше ли факт и в 20 век в Ирландия? Факт е, че в Израел нито едно правителство не оцелява, ако не е в коалиция с религиозните партии. Тези, които налагат на всички шабат (събота) да е ден за молитви и да не се работи дори и най-елементарна домакинска работа (като да си запалиш лампите, когато притъмнее или да не караш колата си по време на шабат).

В началото на 2019 година новина беше, че едно мюсюлманско момиче от Саудитска Арабия търсеше убежище в Австралия, защото не желаше да бъде повече мюсюлманка, а в родината си заради това деяние беше осъдена на смърт. Факт е, че такива режими има и в Азия и в Северна Африка. Опитът за налагане на либерална демокрация от западен тип в Северна Африка (в арабския свят) роди точно обратна реакция – бързо и силно радикализиране на региона. Роди се Ислямска

държава и се създаде страхотен бежански проблем, нерешим и до днес. Дали вината не беше и на двете страни? Дали причината не беше в опита насилствена налагане на нова външна идентичност. Нямам дори и грам съмнение, че това в никакъв случай и по никакъв начин не оневинява дори и в най-малка степен терористите, но очевидно проблема за успешното противопоставяне на това уродливо явление има и такъв аспект. Съвременният модернизъм трябва да намери най-успешните средства за възможно сближаване на различните идентичности, така че те да пътуват заедно, а не да се разминават.

Сама по себе си всяка религиозна или етническа доктрина съдържа елемента на единственост, уникалност и някаква форма на превъзходство. Случилото се в испанска Каталуния е доказателство за това. Не виждам с какво Каталуния би могла превъзхожда Мурсия, Кастилия, Навара или Баския. Тогава за какъв дявол е този сепаратизъм, ако не от вътрешното усещане за превъзходство, за първенство над другите. В религиозен аспект типичния случай е Ирландия, където католици и протестанти и до днес трудно се понасят, въпреки единния си етнос, култура и история. Какво ако не усещането за превъзходство на вътрешната идентичност над външната?

В този случай радикализацията е на лице – Каталуния още не е свалила националистическите си бойни знамена, а в Ирландия за сега те са под миндера, но никой не знае докога. Това са примери при еднаква идентичност религиозна или етническа, а какво ли е при разминаващи се верска и етническа такива. Тогава имплантирането на радикални практики става детска играчка. Да си припомним случая Андреш Брайвик в Норвегия, който заради религиозния си фундаментализъм окървави Осло и уби 77 човека и рани два пъти повече. Това беше само преди осем години (2011 г.) и няма как да не се помни. В този контекст случая с Осама бин Ладен и Ислямска държава са идентични по философската си същност с този на

Андреш Брайвик.

Ерго – въпросът не е в самите религии, а в нетрадиционните, нестандартните, изкривени им практики, които насаждат усещането за вътрешната идентичност като подтисната, но превъзхождаща по всичко външната такава. Проявата на този феномен е по-чест факт в страните с различни етнически и верски практики, но очевидно може да се проявява и в други случаи, такъв е примерът с Брайвик. В съвременния свят радикалните идеологии (етнически, религиозни) са повече следствие на несъвършенствата на модерната идентичност като не познава и не признава определени групови права като равнопоставени в общността. Типичен пример в това отношение беше изразът „полски водопроводчик“, съдържащо определено пейоративно значение и масово разпространено в Англия по отношение на работещите там икономически мигранти. Аналог у нас е „циганска работа“ спрямо ромите, които са и коренно население. Във връзка с това една ромка възкликна: „Ако не сме ние да им чистим, че умрат у мърсотията“. И не беше никак далеч от истината.

Факт в цяла Европа, е че непривлекателната работа във Франция е вършена предимно от алжирци, в Англия – от пакистанци, в България от роми, а в Германия – от бежанците. Така непривлекателната работа се етнизира и се свързва с определена верска принадлежност в масовото съзнание, достатъчно основание за възникване на негативи върху цялата общност. Ако това е съпроводено с някакъв битов инцидент, то деянието веднага се етнизира или обосновава с религиозната принадлежност на извършителя. В Германия преди година някакъв кретен от България беше блъснал по стълбите германка. В публикациите веднага се афишира колко опасни са българите. Така е и в Англия, в Полша, а и в България.

Проблемът е, че всяка идентичност се гради на система от геройства и митове, създаваща свои правила на социокултурни отношения, и ако дадена личност не у съучастник и съпреживяващ тяхната нарация като свое лично преживяване, той остава чужд дори и ако етнически или религиозно е свой. Последицата е – така и не придобива нова външна културна идентичност, а старата е загубена. Така се получава с мигрантите – били те бежанци или икономически имигранти. Групата им е изключена от общността и те автоматично придобиват статут на ненаши. Това до голяма степен важи при бежанския проблем, засегнал Европа – идват хора, носещи своя външна и вътрешна идентичност чужди на тази, на приемищата ги страна. В този контекст проблемът с бежанците може да се разглежда и в тази светлина. Пристигат хора, със своя вече изградена вътрешна идентичност, едновременно с това неотхвърлили изцяло националната си идентичност, обратно, съхранили я, търсейки съхранение на правото си на живот. Те попадат в нова културна, езикова, религиозна среда и това неизменно поражда сблъсък на вече добитата външна идентичност и на новата външна идентичност, която те трябва да добият за да се реализират социално. Механизми за адаптация към традициите и обичаите на местната култура няма. Радикализацията и на двете страни вече е предпоставена, липсва само клечката кибрит. Необходимо е време и образование, така че социалното им включване и възприемането на новата външна идентичност да се адаптира към съществуващата вътрешна и „помири“ със старата външна идентичност. Това е същото като да имаш два ключа единия за външната си врата (новата външна идентичност) и другия - за килера (където да съхраниш старата си външна идентичност). В края на краищата външната (националната) идентичност не е нищо повече от система споделени вярвания, утвърждаваща определени ценности, които се изискват да бъдат спазвани от

мигрантите. Не е известна външна идентичност в света на 21 век, която безалтернативно изключва възприемането им от други, или априори изисква изключването на определени вътрешни идентичности. Впрочем, това се е изисквало през 12-14 век и то само в някои европейски (но не всички) национални идентичности, предимно по религиозна идентификация, но не на всякъде и не за всичко.

В съвременния свят миграцията е всекидневие, би следвало националните идентичности да са възможно най-обтекаеми и приканващи към нови включвания, така щото да утвърждават свята национална репрезентативност. Примерът е съвсем близо – дали влиянието на Сърбия, Македония, Босна, Черна гора, Косово, е съизмеримо с това влияние в света което имаше бившата република Югославия. Въпросът е реторичен. И обратния пример - идентичността на САЩ се гради върху някои почти изсмукани от пръстите квази-обреди, като например Денят на благодарността, ритуалът по издигането на националния флаг, или променени някои англо-саксонски празници, като Денят на Свети Валентин, и някои действителни исторически събития – като 4 юли – Денят на независимостта. Независимо от това, че основните опорни точки на тази идентичност са исторически не съвсем издържани, днес САЩ е една от най-привлекателните държави, заради митът около реализацията на американската мечта. И търсенето на американска идентичност е повсеместно явление. Очевидно е, че САЩ са създали такава национална идентичност, която побира много и различни други идентичности, споделящи ритуалите си с другите такива, така че те да станат общонационални. Пример е Деня на Свети Патрик, един чисто ирландски празник, станал неофициален национален на САЩ. Религиозното му значение е „изсмукано” и заменено с празник

на зелените облекла. Друг пример е Денят на благодарността, ден за благодарност към Бог за реколтата, се превръща в „Turkey Day“ - Ден на пуйката. В този ден президентът опрощава животът на една пуйка. Очевидно първоначалния смисъл на религиозния празник се е профанизирал (или преднамерено е бил профанизиран, за да придобие чисто светски битов характер, така че да обедини различията).

Най-типичен пример за същностна подмяна на една религиозна обредност с друга – чисто светска, а едновременно с това и на „профанизирането“ на религиозен празник, но така, че той да усилва обединителното си чисто светско значение като национален обединител (типичен пример за начин за преднамерено обединение на нееднородни маси) е Хелоуин. Католическият религиозен празник не е на 31 октомври, а на 1 ноември, и той не е Хелоуин, а Денят на Все светии. Ден за почит на мъртвите, а не панаирен ден, не ден на смешните и страшни маски, не ден на тиквените фенери, а ден на среща с отвъдното. Празникът е преобърнат наопаки, с вече чисто светско съдържание: „дай на децата със смешни дрехи бонбони и сладки“ е изместило чисто религиозното начало и е добило силно обединяваща нарация – зарадвай децата. Нещо типично за всички култури – обгрижване на децата. Това е идеалният пример за създаване на нова национална празнична обредност. САЩ имат нужда от това – тяхната история няма множество героични събития, с които да обединяват. Такива не са нито изгонването на колонизацията на земите на индианците, нито войната между севера и юга (Гражданската война), нито борбата за човешки права на афроамериканците. Трудно е да се създава героика от такава разединяваща нацията история. За това празнуването на реалната история е изместено от нови обединителни празници и ритуали. И при това – успешно, щом те могат и да се „изнасят“. Вече и у нас се празнува Хелоуин и Деня на влюбените.

Има обаче твърде съществени разминавания европейското светско общество и американската религиозност. Гражданското изначалие на съвременна Европа и мисионерското начало и американската убеденост богоизбраническото начало на тяхната нация, критичното европейско мислене и тясно профилираната американска мисловност, европейският творчески скепсис и американската представа за социален успех (оптимизма им), европейското участие в общността и американското теологично усещане за нацията им, американския стремеж към унификация и европейския стремеж към различията. От друга страна – европейската културна традиция е заменена от квазикултурата на шоуто, която колкото и да е впечатляващо, не носи мисловната натовареност на европейските културни образци. Като тези различия рефлектират върху начина на живот, социално съществуване, ментални приоритети и политически представи. Това подсказва доста ясно, че ЕС и САЩ са доста различни общности, които имат разминаващи се представи в много области и в много отношения те са по-скоро конкуренти, отколкото съекипници. А и самият модел на изграждане и поддържане на общностните представи и традиции е доста различен и в някои отношения – разминаващ се. Т.е. – прилагането на американският модел в Европа най-вероятно ще е неработещ.

Създаването на нова обединяваща идентичност на над национално, над религиозно, над традиционно културно ниво е факт, който би следвало да се знае. И да се познава. Светът е в процес на непрестанна глобализация. Това е процес, който се определя не толкова от политическото, а първо и преди всичко от икономическото развитие. То принципно промени социалните отношения, а те от своя страна промениха приоритета в идентичностите. Затвореното стопанство изискваше

преди всичко доминация на вътрешната идентичност като основополагаща и структуроопределяща. Родът беше зает с едно производство и всички бяха включени в него. Така вътрешната идентичност беше от изключително значение. С технологичното развитие – формирането на капитализма - вече наложи създаването на цели градове, работещи в един отрасъл, така вътрешната идентичност загуби икономическата си обвързаност, но наложи създаването на нова външна идентичност – външна спрямо вътрешната и обединяваща различни вътрешни идентичности. И всичко щеше да приключи с откриването на парната машина. Но последва бензиновия двигател, после ядрената енергия, а това нямаше как и да не глобализира света. Заедно с това протича и промяна в идентичностите. Дори и в най-твърдата – вътрешната идентичност протича процес на значително разхлабване на връзките. Вече е нормално снаха и свекърва да имат свои отделни кухни, престилките на село, ако още се носят някъде, то от коя страна е джоба е без значение, защото е по-практично да имат два джоба и т.н. Това „разхлабване“ на вътрешната идентичност беше и начин да се надгради външната идентичност. Сега е момент, в който външната (националната) идентичност трябва да „охлаби“ вътрешните си обвързаности, за да може да се надгради постмодерната метаидентичност на съвременни граждани на ЕС.

Самият процес на интеграция, например в рамките на една обединена Европа, не значи, че в Европейския съюз се губят етническите граници (губят се държавните граници – вътре в общността), че започва процес на заличаване на националните идентичности. Точно обратното - те запазват своите основни ядра от идентичности, като привикват с по-нов тип взаимоотношения с „другостта“. От това че Гърция влезе през 1981 година в предимно католическия Европейски съюз не направи гърците по-малко православни, или французите етнически по-близки

до германците. Страшните прогнози от влизането на България и Румъния в ЕС не се оправдаха. От приемането им, ЕС не се балканизира, нито профанизира. Приобщаването на страни с голямо ромско население не доведе до бум на т.н. „циганска престъпност“ в ЕС. За сметка на това ЕС се обогати с ромския фолклор и го оцени по достойнство. Обратното – съюзът запази идентичността им. Факта е, че едновременно с това вътре в съюза се засилва процесът на толериране на отделните малцинства в рамките на по-голямото цяло. По принцип по-малкото изисква по-добри условия за съхранение отколкото голямото. Това налага и по-специфични грижи. В противен случай голямото неизбежно налага своята унификация, насилствено насажда своите ядра от идентичности върху малцинствата. И това съхранение на вътрешната идентичност на всички граждани на ЕС е политика, която съюзът трябва да следва, за да оцелее като едно единно цяло. Така в рамките на съюза разминаващи и дори враждуващи си общности търсят общото по между си и – чрез икономически, политически, социален и културен интерес ще могат да формират основата за единна идентичност. Римският договор е категорично доказателство как непримирими врагове стават неизменни съидейници. Маахстрийският договор също. Така ЕС разширява разбирането си за „свое“ и до голяма степен създава сериозни предпоставки за обезсмисляне на понятието „свое чуждо“ в рамките на съюза. Много сериозна стъпка в това отношение беше и започване на преговорите с Турция (с население почти равно на това на Германия) през 1999 година за приемането ѝ в ЕС. По чисто политически причини, това не е факт. Въпреки, че на границите на ЕС се готви ново обединение на държави, което би поставило в голямо напрежение ЕС. Създаването на Евразийския съюз не е фактор, кой-

то не заслужава внимание. Евентуалното привличане на Китай към него би го направил първа икономическа сила в света.

Днес, повече от всякога едно производство не е собственост на един род или една страна. Елементите за космическите технологии се правят из цял свят. Това налага създаването на нови социални идентичности. Впрочем, че това е било осъзнавано от лидерите на ЕС можем да открием и в слогана „Единство в многообразието“, който използваше ЕС до преди години. Преди да се вклини духът на разделение на ЕС на по-напреднали и по-изоставащи страни в Съюза, който от своя страна предразположи към засилване на националистическите настроения, т.е. – подкрепи идеята за изключителната роля на външната идентичност. Това е теза, която не обединява, а различава. Но е факт, че не просто съществува, а бързо се реанимира (като ремисия от времето преди Втората световна война).

Преодоляването на подобно мислене беше и още е задача на лидерите на Европейския съюз. Факт е, че в последните 10 години краха на противостоеното на тази политика в това отношение е пълен. Некомпетентността, бюрократичната помпозност и липсата на ясна визия за развитието на ЕС като единство на многообразието доведе до пагубни решения. Появи си тезата на Европа на две скорости – едната по-Европа и другата – не толкоз европейска Европа, основана на чисто етнически признак, която в краен резултат доведе до засилването на радикалния национализъм. Ако приемем формулировката на Блекуел („Енциклопедия на политическата мисъл“), този национализъм, в съчетанието си с антимарксовски социализъм формира синтез, който ражда фашизъм. Именно заради това националистите така активно отричат либерализма, марксизма и демокрацията (вижте управлението в Унгария на Орбан, или това в Полша на наследника на братя Качински – Аджей Дуда). Според

тых, само нацията е този морално обединителен механизъм, който може да създаде органичната колективност и просперитет на обществения живот. Аз-идентичността съществува дотолкова, доколкото е проекция на външната идентичност. Вътрешната – също. Така държавата е нацията и нейната идентичност става единственият градивен елемент, а личността съществува дотолкова, доколкото нейната аз и вътрешна идентичност са в пълен унисон с идентичността на нацията. Което ще рече, че т.н. „своечужди“ или трябва да възприемат (за сметка на своята аз - и вътрешна идентичност) нормите на външна идентичност установени от властимащите, или да бъдат изолирани от нацията. Приликата с идеологията на фашизма от 20 век не е случайна. За тази опасност от подобно развитие на ЕС обръща внимание и Мадлин Олбрайт в книгата си „Фашизъм предупреждение“. Без съмнение следващият европарламент ще бъде така наситен от национализъм (гравитиращ към фашизма), че решаването на подобен проблем, като създаването на нова постмодерна европейска метаидентичност ще е почти невъзможно. А е добре известно, че формите на фашизъм и марксистически социализъм през миналия век доведоха Европа до тотална разруха.

Германия и Франция през 1945 година изживяха две ужасяващи национални катастрофи като последица на режима на Хитлер и този на генерал Петен във Виши. Италия след Мусолини не беше по различна. Тогава защо в Италия управляват националисти, в Германия неонацистите от „Алтернатива за Германия“ са втора политическа сила и защо Льо Пен за малко не победи Макрон във Франция? На тези въпроси днес лидерите на ЕС не отговарят. Може би защото имат далновидността на онези, инициирали брекзита във Великобритания (само информативно лирата загуби

над 17% от стойността си до днес, преди брекзита да е реалност). Задачата на лидерите на ЕС беше да създадат такава постмодерна идентичност, която да включва всички вътрешни и външни идентичности като свои атрибути и едновременно с това да е адаптивна и отворена към по нови или различни социокултурни практики. По-общо казано – нова метаидентичност. Инак чисто географското и териториалното разширяване на ЕС само ще задълбочава проблемите, които ще доведат до още по-драматични събития и с имигрантите, и с бежанците, и с отношенията вътре в общността на съюза.

Създаването на такава нова постмодерна метаидентичност, отворена към социокултурни различия не е лека задача. Но има достатъчно артефакти в Европа и в Америка, на които може да се базира. Такива постмодерни метаидентичности бяха създадени в САЩ и Канада. Със всичките им несъвършенства те се оказаха работещи. Да не забравяме и средновековна Андалузия. Или съвременна Нидерландия, където няма проблеми с идентичностите на католици и протестанти, на говорещите фризийски и нидерландски, на етносите нидерландци, суринамци, турци, индонезийци, мароканци. Въпреки това тя е една от най-богатите страни в Европа. А може би поради това?

Свободата, като такава на групи (общности), поддържаща различна вътрешна и външна идентичност – било тя културна, религиозна, или етническа, не се възприе като основополагащ проблем за ЕС. Възприемането на всички езици като европейски не е достатъчно. Изписването на банкнотите на латински, гръцки и славянски е само показност. Необходима, но показност. Без решаването на този фундаментален проблем отново ще търсим Европа на две три или пет скорости, което я прави силно уязвима и лесно разрушима. Липсата на единна метаидентичност на Европейския съюз е факт, който не подлежи на съмнение, но за това пък е основна причина

за нефункционалността на съюза, колкото и той да се разширява.

Има достатъчно основания да се търси такава нова външна метаидентичност, Историята, геройствата и митовете са налични (9 май, Подписването на първия договор за въглища и стомана през 1951 г., промяната в Европа – падането на Берлинската стена и комунистическите режими, разширяването на ЕС, героите като Жан Моне, Уинстън Чърчил, Конрад Аденауер, Робер Шуман и т.н. Абсолютно солидна основа за създаването на постмодерна общоевропейска идентичност.

Очевидно има достатъчно исторически предпоставки, така щото да се създаде обща празничност, обредност и ритуалност, тясно свързана с ЕС. Иначе казано да се създаде, нека да я наречем така, теологичната рамка на новата постмодерна идентичност, което да даде в социално психологическо измерение, ново самочувствие на гражданина на Съюза. Фактически нова идентичност на идентичност на цял континент. Очевидната интелектуална немощ на сегашното ръководство на ЕС прави задачата по-трудна, но не невъзможна. Всичко е въпрос на желание и възможности. Желанието е налично, и поради острата и икономическа необходимост, а възможностите са въпрос на креативност на лидерите.

Да разгледаме историята. Като се има предвид многообразието от езици и култури на Стария континент, опитите за обединение обикновено били насилствени. Едно от първите предложения за мирно съюзяване на равноправни европейските държави е направено от Виктор Юго през 1851 г. Катастрофалната за континента Първа световна война е последвана от Втора световна война, която оставя след себе си Европа в разруха. Съюзниците победители във войната твърдо решени завинаги да премахнат възможността

за възникване на война на континента и в опит да възстановят Европа, редица европейски политици възприемат идеята за наднационален съюз. 9 май не е просто ден на победата над фашизма и нацизма, а ден на европейското осъзнаване за необходимостта на нова модерна Европа, която да не се раздира от войни и конфликти, а да бъде колективен играч на световната сцена, такива каквито бяха и са САЩ, Русия и Китай (другите победители във Втората световна война). С това са наясно такива фигури като Конрад Аденауер (канцлер на победена и разделена Германия), така и Робер Шуман (министър председател на победилата Франция). Това налага традиционните врагове да стават нови съюзници, в името на единението на Европа. Превъзможнати са противостоящите външни идентичности, в името на друга по-висша идентичност. Такъв прочит на историята все още не е наложен като модел на формиране на общото цяло ЕС. Героичното начало е налично.

Най-общо казано, необходим е нов прочит и нова наратив на историята на Европа от Втората световна война насам. До 1945 година историята на Европа беше история на войни и завоевания, на противопоставяния и антагонизми. От края на Втората световна война няма нито един, подчертавам, нито един военен конфликт между която и да е европейска държава с друга такава членка на ЕС. Намесата на НАТО в бивша Югославия и установяването на Кейфор там бе акция, насочена към спиране на геноцида и установяване на демократичен модел на междуетнически отношения. Такъв прочит на историята не е направен. Къде е разказът за плана „Маршал“ (Програма за европейско възстановяване по инициатива на САЩ) за подпомагане на Европа, с която американското правителство дава безвъзмездна помощ от 13 милиарда долара (приблизително 130 милиарда долара от 2016 година) за възстановяване на европейската икономика след края на Втората световна война. Целта на Съеди-

нените щати е да се възстановят засегнатите от войната области, да се премахнат търговските бариери, да се модернизира промишлеността и да се възстанови икономическия просперитет на Европа. Абсолютно нов тип отношения между доскоро воюващи страни.

Следователно непосредствено след Втората световна война идеята за европейското обединение в нито един момент не е била свързана само с една политическа концепция или с един единствен интеграционен модел. Става дума за концептуално нов модел на функциониране на Европа, за базисно различна философска концепция за историята, в която отделните политически събития логично и последователно извеждат принципно нов модел на функциониране на взаимоотношенията и в Европа и в Северна Америка. Такъв исторически разрез очевидно липсва и той е в основата за липса на ментално ниво на съзнанието за нова метаидентичност. Така реално съществуващият разказ се потапя в низ от съпътстващи описания на детайли, миманс и несъществени събития, така че да се загуби системността на нарацията, тя да се разпокъса, да става очарователно подробно описателна, и така да се загуби фабулата.

Липсва и разказът за обединението на Германия – падането на Берлинската стена, която всъщност беше обединение на Западна и Източна Европа, уникално събитие в историята на света, когато две вражески системи установяват, че обединението в името на мира и свободата е по-мощно от ядрените сили на двете системи. Грешен прочит! Падането на Берлинската стена не е краят на Студената война, защото САЩ победи СССР в икономическия и технологичен напредък. Краят на Студената война се състоя, защото Западна Европа атакуваше ментално СССР и неговите сателити. Защото Де Гол беше в СССР, защото Геншер поддър-

жаше контакти с комунистическите режими, защото Митеран беше в София, защото Кол лансира тезата за единството на Германия и на първо място - защото хората от Източна Европа не желаеха да са разделени от хората в Западна Европа. За това имаше бунтовете в ГДР през 1953 г., унгарски събития (1956 г.), за това я имаше хартата на Вацлав Хавел в Чехословакия (1968 г.), за това го имаше „Солидарност” в Полша, заедно с Лех Валенса и Адам Михник (1979 г.). За това го имаше отец Попелушко (1984 г.). И дисидентските движения из цяла Източна Европа. Тези фактори бяха основни за премахване на разделението Изток-Запад, а не военния напредък на САЩ.

Историческият разказ се свежда до разрушаването на едно три метрово бетонно съоръжение и бодлива тел и събитията около него, а не до желанията на европейците от изток и запад за създаването на новия свят, в който хора, стоки и капитали могат свободно и безотказно да пътуват от Лондон до Атина когато, както и от където европейците намерят за удобно. Така нарацията за Берлинската стена се лишава от същината си - желанието на хората от двете страни на желязната завеса да са една общност и очевидно съществуващото първоначално чувство за общност, която не напуска гражданите на Европа независимо от режимите на политически управления.

Липсата на такъв истински разказ за Нова Европа, драстично различен от тази на Стара Европа е в основата на непридобиването на нова мета-идентичност. А именно тя ще придаде ново самочувствие на гражданите на ЕС, подобно на онова, което беше изградено на гражданите на САЩ. Още повече, че ЕС има много по-голямо историческо, културно и политическо основание да работи в тази посока, не на базата на квазиистория, а на базата на преживяна такава. Историческите основания на стара Европа са много по-големи за добиването на горда общоевропейска метаидентичност, отколкото е тази, която очевидно перфектно функционира в САЩ. Няма аме-

риканец, който където и да е другаде по света да не се позовава на самочувствието си като гражданин на Съединените американски щати. Това означава фундаментална подмяна на работата на ЕК и ЕП. В този смисъл въпросът за щастливите кокошки би следвало да е на втори план в сравнение с утвърждаването на тази метаидентичност като психологически атрибут на всеки европейски гражданин. Все пак (и все още дори и в този лидерски състав), с предимство са хората пред кривината на краставиците. Това безпаметно дребнотемие дестабилизира ЕС и практически блокира създаването на тази идентичност. Най-точно тази тенденция бе формулирана от Вацлав Хавел на 8 март 1994 г., когато пред Европейския парламент той иронизира „безкрайните спорове относно това колко моркова могат да се внесат от някъде” и зададе рамката за създаване харта на европейската идентичност, която да дефинира идеите и ценностите, на които се основава ЕС.

При това тази идентичност (по-вярно надградена мета-идентичност) добива нови измерения с приобщаването на страни като Великобритания в ЕС (през 1973 г.), отхвърлянето на фашистките режими на Франко в Испания, революцията на карамфилите в Португалия (край на фашистката диктатура през 1974 г.), влизането на Гърция в ЕС (през 1981 г.) и присъединяването на Източна Европа от 2004 г. и след това. През 2012 г. на ЕС е присъдена Нобелова награда за мир, за продължаващия над шест десетилетия принос за напредъка на мира и съгласието, демокрацията и правата на човека в света. Като тези събития следва да се разглеждат като взаимно обвързани от един относително по-продължителен процес – процесът на създаване на нова Европа от 1945 до днес. Като процес на отхвърляне на тоталитарните режими и възприемане на единна и обща ценностна система в целия ЕС. И естествено

като процес на придобиване на нова обща европейска идентичност, която не отхвърля съществуващите идентичности, а ги надгражда по същия начин, по който вътрешната идентичност се надгражда от външната, а тя – от европейската метаидентичност. Такъв исторически прочит за съжаление не е направен и не се налага като модерен и изключително необходим и рационален. Той би закрепил в значителна степен кохезионността на модела ЕС. Т.е. – става въпрос за един цялостен продължителен процес на интегриране, а не просто низ от случайни събития – международни договорености за търговия, премахване в различни страни на диктатури в различно време и т.н. Такъв прочит на историята ще промени и до голяма степен националистическите нагласи, защото ще е ясно, че като обединени можем повече. Нито една европейска страна (а те са предимно малки държави в сравнение със САЩ, Китай или Япония) не може да се сравнява с тях. Дори и 83 милионна Германия е далеч от резултатите на трите големи. Ами ако не беше обединена? Очевидно обединението прави силата и формира самочувствието на идентичността.

В същия дух пледираше и Романо Проди, като председател на Европейската комисия, пак пред ЕП, когато на 14 септември 1999 г. той заяви: „Това, от което имаме нужда е да създадем съюз на сърцата и умовете, подплатен от споделено чувство за обща съдба – чувство за европейско гражданство. Ние идваме от различни страни. Говорим различни езици. Имаме различни исторически и културни традиции. И ние трябва да ги запазим. Но ние търсим споделена идентичност – една нова европейска душа“. Същата теза днес застъпва Юрген Хабермас, който определя ЕС „като първа фаза на постнационална демокрация“ и пледира ЕС да работи за „колективна идентичност... както и на общи ценности“. Можем да приемем, че тезата е достатъчно стара и достатъчно дискутирана, но очевидно без съществен напредък.

Има и достатъчно други фактори за формиране на гордо европейско самосъзнание. В ЕС живеят над половин милиард граждани, докато в САЩ са 320 милиона. ЕС произвежда близо 20% от световния брутен вътрешен продукт, равен на 17.4 трилиона долара, много близък до този на САЩ (19.5 трилиона долара) и много по-голям от този на Китай – от 12.2 трилиона долара, въпреки че Китай има население два пъти по-голямо от това на ЕС. Русия (с население 144 милиона) има БВП 1.57 трилиона долара и икономически растеж 1.5%. Реалният икономически растеж на ЕС 2.4%, докато на САЩ е 2.2. И друго – за 10 години в ЕС в България средната продължителност на живота се е увеличила с 2.1 години. Познаването на тези фактори трябва да стане факт за всеки европеец, както и историческите събития достигнали до този просперитет, така че ЕС да стане най-привлекателното място за живеене в света. В ЕС не беше постигната дори 1 десета от гордостта на гражданите на САЩ. И това е задължение на лидерите на ЕС, а не проблемът за кривината на краставиците на селскостопанския пазар. Постигането на такава горда идентичност не е въпрос на еднократно решение, а на системна работа в образованието, нещо което не се прави. Сама нито една страна от ЕС не може да постигне тези резултати и като икономика и като права и свободи на гражданите и като свобода на движение на капитали, стоки и работна сила. Това трябва да се остойности в създаването на тази нова метаидентичност.

Светът технологично е вече едно голямо село. Разстоянието между Австралия и Норвегия е едно телефонно позвъняване. Всеки може да вижда всичко и в най-отдалечената от него точка. А технологиите продължават да се развиват. В сравнение с тях и най-модерните политики са като средновековни странства-

щи монаси. Това социално изоставане трябва да бъде преодоляно. Изграждането на подобна метаидентичност може да реши голяма част от проблемите. А и ще бъде в синхрон в технологичното развитие. Разминаването между технологични постижения и социокултурни отношения може да доведе опасни последици, ако продължи да се задълбочава.

Остава въпросът как да се съвместят различните идентичности, които една личност съвместява (и/или една общност възприема). По принцип идентичността дава представата на личността за собствената му цялостност. Тя му помага да изпитва чувство за самотъждественост, постоянност, перспективност и непрекъснатост. Идентичността е това, което прави Аз-ът различен от другите, но същевременно и свързан с тях. Така имаме интимна самоличност, която е тясно свързана с вътрешната му самоличност, която всъщност надгражда интимната, като я обгръща изцяло, чрез родовата памет и възпитание на индивида, която пък от своя страна е тясно свързана с външната идентичност на личността, която обгръща вътрешната самоличност и сега говорим за изграждане на нова метаидентичност, която пък да обгърне външната идентичност. Исторически процесът за изграждане на съзнанието за необходимост от такава идентичност в Европа е започнал с края на Втората световна война. За това не бива да се мисли, че става дума за нов конструкт, плод на политическа приумица. За пръв път тезата е формулирана от Уинстън Чърчил, през 1946 година в университетска лекция в Цюрих, като говори за „Европейски съединени щати“. Т.е. – за организация тип мегадържава, която да има собствена идентичност. От само себе си се разбира необходимостта от идентичност е възможно изпълнима само чрез интеграцията на националните държави в Европа, което неизбежно налага от възприемането на Европа като единен и общ конструкт, който дава представата за цялост, постоянност,

перспективност и стойност – икономическа, културна, политическа и социална. И става значима и привлекателна точно заради тези си качества.

Видяхме, че това е и все още е вътрешна необходимост на личността, защото участието му в тази общност повишава неговата перспективност и социална значимост. Тогава защо конструктът Европейски съюз в последните години буксува, нещо, което Вацлав Хавел оповести още преди 25 години? Да се търси вината само в брюкселската администрация е много елементарно. Очевидно има и други много по-сериозни причини от некомпетентността на чиновниците. И тази причина трябва да се търси точно там, където е била и при създаването на външната идентичност. Там трябваше „свое-чужди“ вътрешни идентичности да се обединят около обща история, митология, социални практики и символи, при наличие на общ език, религия и нрави. Формирането обаче на метаидентичността на европееца трябва да става без написана обща история (грешка на бюрокрацията), без създадена митология (пак грешка на същите), но и без общ език, обща религия, общи нрави, общи социални практики и слабо използвана символика (това определено не са грешки на Брюксел).

Да започнем от последното – да, има знаме, което практически винаги присъства до националното. Да има химн на обединена Европа, който се изпълнява обикновено след националния. Неясно защо не първи, като се има предвид, че това е по-голямото по-репрезентативното, в сравнение с вътрешната идентичност. Дори и изпълнението му не е натоварено с това, което е натоварен националния химн – участие на всички в неговото изпълнение. Това формализира тази символика и я обезценява, снижава статуса ѝ на ценностната система на индивида и не спомага за формирането

на самосъзнание и самотъждественост към тази идентичност. Проблемът е и в образованието. Реално няма учебници по история на ЕС, каквито има за всяка външна идентичност. Така личностите не се възприемат изначално като тъждествени с тази идентичност. Установяването на общата празничност и уеднаквена обредност също не е факт. Дори денят 9 май не е тържествено честван, а по-скоро споменаван мимоходом, в кръга на новините за цената на картофите и битовите проблеми. По какво 9 май в ЕС прилича на 4 юли в САЩ? Въпросът е теоретичен и не изисква отговор. Без създаването на подобна система от обредни практики и чествания възприемането на постмодерната европейска метаидентичност не е възможно.

И следва най-съществената причина. Неизбежната съпротива на външната идентичност да приеме, че е част от друга, още по-голяма и значима такава. Външната идентичност е все още твърде млада (100-150 години) и твърде обременена с предразсъдъци, така че лесно да се откаже от тях и да приеме факта за самотъждественост със съседната нация, с която допреди 75 години непрекъснато са воювали. Опитите за формиране на учебници по обща история между Франция и Германия не проработиха. Имаше такива напъни и в страните от централна Европа (Чехия, Словакия, Унгария) те така и не стигнаха до книжно тяло. За Балканите още като се отвори темата, се чу такъв вой от историците, че набързо бе погребана преди да се формулира.

Какъв е проблемът, че да не може да се напише обща история на ЕС – историята е изтъкана и от митове, които ако влязат в обща история трябва да бъдат дезавуирани. А тъкмо върху тях се гради външната идентичност. Написването на обща европейска история ще превърне някои герои в дезертьори. Например Крали Марко. Или за Орлеанската дева (Жана д'Арк), Робин Худ и още хиляди като тях. Това в значителна степен ще торпилира

външната идентичност, а това би било твърде тежък процес. Върху това се основата и ескалирането на национализмите в Европа – от страха на преразглеждане и обезценяване на вътрешната идентичност за сметка на една постмодерна метаидентичност, обща за ЕС, която още я няма и сега ще се ражда. Най-добре е идеята да бъде убита преди още да е заченала. Това до голяма степен обяснява бума на Алтернатива за Германия, на Подемос, на Северната лига, на българския шовинизъм, на унгарския и полски шовинизъм и евро скептицизма, подхранван от тях. Това не е просто течение на обикновени непросветени националисти, а движение, подкрепено силно от ерудирани историци и политици.

Националната идентичност е ключов фактор в материалното и духовно развитие на нацията. Тя сплотява нацията и ѝ дава самоусещане за значимост и просперитет. За това тя е твърде необходима за управлението на държавата и за политици и за социокултурното ѝ развитие. Разбиването на митове, залегнали в нея, взривяват цялата историческа наука и проектират опасности пред последване на примерите на героите, към което афишират водачите. Един пример, от България (за да не засегнем някоя чужда идентичност). Академик Георги Марков, директор на Института по история на България към БАН заявява в прав текст, че определянето на османското присъствие у нас следва да бъде „османско робство“, защото възможно ново и по-точно формулиране противоречи на „националната идентичност и това не трябва да се променя“, въпреки че той самия осъзнава грешката на определението в учебниците сега. Одитен доклад на експерти от ЕС потвърди: „По времето на европеизация и глобализация на историческите изследвания, тези в Института все още са концентрирани твърде много в нацията и

националното. Все още не е достигнато до нивото на критичен анализ, теоретично обосноваване и методично обновление, към което би трябвало да се стремят европейските институти. Традиционната политическа история все още доминира”, докладът е за 2016 година. Точно същата година проф. Божидар Димитров, директор на Музея по история, откри в Созопол „ценни артефакти” от кораба на ... Ной. Което значително повиши националното самочувствие, че светът е оцелял благодарение на нас, българите.

В съседна Гърция две безспорни имена на велики мъже, дали много на страната си Манолис Глезос – герой от антифашистката съпротива (той свали хитлеристкото знаме от Акропола) и писателят Никис Казандакис, написаха открито писмо до ЕС, в което обвиниха ЕК, че настоява Гърция да върне обратно заемите си, защото това била родината на демокрацията, на Платон и Аристотел и Европа дължала на Гърция, а не обратното. Изключително въздействащо и красиво написано писмо. Само дете наистина големите имена на Гърция и света не разбираха, че древните елини и съвременните гърци са някъде след 20-ти братовчеди (ако въобще може да се търси каквато и да било връзка) и отъждествяването им с тях нито исторически нито фактологически се покриват. Защото вярваха че те са техни преки наследници.

Т.е. – историците, а и част от политиците, трудно биха допуснали дори и минимално разколебаване на външната идентичност за сметка на друга, която се опитва да я надгради. Факт е, че националните истории са много повече политически и твърде малко социални и фактологически. Това се отчита и вътре в ЕС, но реално нищо не се прави. Защото няма ефективен механизъм това да се промени без да предизвика експлозия от несъгласия. Има достатъчно основания да се смята, че новият европарламент ще има много по-голяма група националистически настроени депутати отколкото, в който

и да е преди това. Несъмнено причината е в опасността „да се отнеме“ нещо от националната идентичност на някоя от 28-те членки на ЕС. Това от друга страна подкопава единството на съюза и го прави много по-слаб и уязвим. Кое то пречи за надграждането на новата идентичност. Създава се нещо от типа параграф 22 по прословутия роман на Джоузеф Хелър. Така ЕС остава в плен на националистите, които постепенно, но сигурно ерозират ЕС чрез митологичните геройства на „своите“ и липсата на положителни качества у „чуждите“. Националистите, дори в съюз заради общия си „враг“ – в лицето на системните политически сили, те ще маркират вътрешните разломни линии. Деленето на по- и най- е неизбежно. Европа не може да си позволи ново такова разделение.

Несъмнено проблем възниква и от силното влияние на религиозните институции върху светските. Секуларизацията навсякъде се смята за напълно завършен процес, отдавна приключил и следователно – безспорен факт. Но дали е така – фактите са по-различни – папа Йоан Павел Втори посети полския Сейм през 2002 година. Посрещането му беше знаменателно – депутатите от сейма го посрещнаха коеничили. Под влиянието на католическата църква и до днес в Полша абортите са забранени, независимо от причините за това. В България президентът полага клетва пред патриарха и депутатите в Народното събрание. Това се приема като продължаване на традицията, но то носи и ясно послание относно субординацията в държавата. В Италия, Испания, Франция, Португалия и много други страни църквата има огромно влияние върху светската власт. И това обикновено не е в полза на гражданското начало. Такава беше причината ЕС първо да се обяви за католически съюз, после за западно християнски такъв, а сетне а и до днес – за чисто християнски съюз

(едва преглътнал наличието на православието). Днес, ако ЕС иска да просперира, ще му се наложи да приеме, че съюзът е съюз на граждани, които са християни, римокатолици, православни, протестанти, мюсюлмани – сунити и шиити, юдеи, будисти, сикхи, атеисти и други. В близо 500 милионния съюз мюсюлманите не са по-малко от 25 милиона (5.2%), изключването на която и да е религия като неудобна за ЕС би означавало подриване на устоите му като първа-втора сила по световно влияние. Много опасно е ЕС по отношение на религията да дели гражданите си. Тогава ще заприлича на онази млада домакиня, която люпила лук докато не махнала и последната люспа – т.е. – с празни ръце. ЕС трябва да наложи твърди и ясни правила относно взаимоотношенията и възможностите за влияние на религиозните институции върху решенията на отделните страни. Проблемите с Унгария не са само следствие на политическата изменчивост на Орбан, а и заради нарастващото влияние при управлението му на католическата църква. Така че нека прозорливите еврочиновници преди да изчисляват червенината на доматите да бъдат достатъчно взискателни при съблюдаване на пълната секуларизация на всички страни-членки на ЕС.

Другият проблем е страхът от „своечуждите“ – от българи, румънци, черногорци, в бъдеще македонци и какъв ужас – вероятно албанци! Варварите идат! С шиптърите преговорите започват още през юни 2019 г. Така възприемани другите страни членки на ЕС всяват наистина атавистичен страх у част от населението на Бенелюкс, Великобритания, Франция, Германия. Такъв беше „ужасът“ от полските водопроводчици, от българите „които ще потопят“ Великият Албион. В деня на приемането на България на летище Хитроу се изсипаха хиляди репортери да видят нашествието на варварите. Е, нямаше нищо за снимане. От самолетите слизаха главно англичани и „варварите“ се оказаха квалифицирани лекари и ай-ти

специалисти. Така и репортерите не разбраха кои са по-варвари. Но атавистичният страх остава. Причината е, че външната идентичност има нужда от този страх като спояващ нацията елемент за голямата опасност, от „чуждите“, от „варварите“, които нямат тяхната религия, език, култура, традиции. Въпреки, че нерядко варварите се оказват по-аристократични от местните хора. Факт е даже и във вътрешната идентичност. В българския фолклор има един израз: „Викам ти дъще, сещай се снахо“, изразяващ отношението на „своята“ свекърва към „чуждата“ снаха, дошла в дома ѝ. Това е заложено в самия смисъл на понятието „идентичност“ и преодоляването му е бавен и труден процес на инициация (придобиване на новия социален статус), който е задължителен за всеки „чужд“ за да стане „свой“. Така е докато снахата не стане свекърва. Този първичен страх е наложително да бъде преодолян тъкмо чрез опознаването на другостта. Образно казано тогава снахата ще стане дъщеря. Такова беше възприемането на испанските работници във Франция през 1986 година, сега от това отношения няма и следа. Това също е проблем, който е очевидно подценен.

Има и трябва да се търсят възможни решения. Например това – да не се засяга по никакъв начин националната история, но да се освободи терена на историята от Втората световна война насам. На този етап няма смисъл да се търси създаването на пост-модерната идентичност от Римската империя или от думите на Виктор Юго от 1849 година. Но следва да се търси интерпретирането на историята от 1945 година в светлината на обединението на Европа. Така националните истории няма как да бъдат засегнати – външните идентичности през този период отдавна са изградени, а историята от този период нататък да се развива като необходимост на държавите от световна

доминация по пътя на реално социално икономическо и културно развитие, а не на базата на митове. Такава история, преподавана и масово поднасяна в ЕС, нещо което за сега не се случва. Двете нарации – за външната и за постмодерната идентичност могат да вървят паралелно, като разделната точка – краят на Втората световна война е моментът на количественото натрупване, който е довел до качествено изменение – от „чуждите“ от страшните вражески земи, към „своите“ общите земи в нашата Европа. Такъв подход никак няма да навреди на това каква точно е била Орлеанската дева, чий точно е Крали Марко, или какъв точно е Робин Худ. Или кой точно е врага, който дебне около нас. Това са въпроси, които нямат смисъл при формирането на постмодерната метаидентичност. Инак от ЕС ще остане само една блестяща идея, оглозгана от националисти квазиисторици и политици, религиозни консерватори, митомани и страхливци.

И още едно предвиждане. С технологичното развитие на човечеството, ако то продължи с тези темпове, в скоро време светът ще се изправи пред необходимостта от надграждане на метаидентичността на още по-високо ниво. При срещата с други разумни същества ние ще трябва да се идентифицираме с нея – като граждани на планетата Земя. Т.е. – надграждането на идентичностите е задължение, предопределено ни изначално, а не приумица на случайността.

© САМУЕЛ ЛЕВИ, АВТОР
ИДЕНТИЧНОСТ И ИНТЕГРАЦИЯ

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК, ПЪРВО ИЗДАНИЕ

ДИЗАЙН НА КОРИЦА:
НАЙДЕН НАЙДЕНОВ

ПРЕДПЕЧАТ:
ЛЕНА МИЛЕВА

ФОРМАТ: 16/60/90
ПЕЧАТ: АМАДЕУС ПРИНТ

ISBN: 978-954-9897-51-7

Обединен в многообразието
Ujedinjeni u različitosti
Jednotná v rozmanitosti
Forenet i mangfoldighed
In verscheidenheid verenigd
United in diversity
Ühinenud mitmekesisuses
Moninaisuudessaan yhtenäinen
Unie dans la diversité
In Vielfalt geeint
Ενωμένοι στην πολυμορφία
Egység a sokféleségben
Aontaithe san éagsúlacht
Unita nella diversità
Vienota dažādībā
Suvienijusi įvairovę
Magħquda fid-diversità
Zjednoczona w różnorodności
Unida na diversidade
Uniți în diversitate
Zjednotení v rozmanitosti
Združena v raznolikosti
Unida en la diversidad
Förenade i mångfalden